

811.124(075.8)
817

Academia Română
Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan - Al. Rosetti”

MARIUS SALA

De la **LATINĂ**
la **ROMÂNĂ**

univers enciclopedic

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVICĂ „IORGU IORDAN-AL. ROSETTI”

LIMBA ROMÂNĂ

LIMBA ROMÂNĂ

1

MARIUS SALA
DE LA LATINĂ LA ROMÂNĂ

MARIUS SALA

De la latină

la română

Donat din partea
Ministerului Afacerilor Externe
Departamentul pentru
Relațiile cu Românii
de Pretutindeni

EDITURII UNIVERS ENCICLOPEDIC
București, 2016

univers enciclopedic
București, 2016

ISBN 973-9243-94-0

Coordonatorul colecției: Acad. MARIUS SALA

Tehnoredactor: DIANA TATU

LIMBA ROMÂNĂ

I

MARIUS SALA
DE LA LATINĂ LA ROMÂNĂ

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
EDITURII UNIVERS ENCICLOPEDIC

ISBN 973-9243-94-0

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVICĂ
„IORGU IORDAN-AL. ROSETTI”

LIMBA ROMÂNĂ

1

MARIUS SALA

De la latină la română

Ediția a II-a revăzută

Donație din partea
Ministerului Afacerilor Externe
Departamentul pentru
Relațiile cu Românii
de Pretutindeni

univers enciclopedic
București, 2006

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A II-A

Prezenta ediție reproduce textul revizuit al ediției din 1998.

Am făcut câteva adaosuri la bibliografie și unele modificări (mai ales de ordin tehnic sau stilistic). Am corectat (în măsura în care au fost descoperite) erorile (cele mai multe de tipar) din ediția anterioară.

Pentru a ușura consultarea cărții am adăugat și un indice de cuvinte care cuprinde numai cuvintele românești, deoarece cuvintele străine aduse în discuție servesc doar la explicarea acestora.

Colegul Andrei Avram a avut amabilitatea de a fi parcurs cu multă atenție prima ediție și să-mi semnaleze observațiile sale, ca totdeauna, pertinente. Îl rog să primească mulțumirile mele călduroase.

Marius Sala

Marius Sala

PREFAȚĂ LA EDIȚIA I

Inaugurăm cu această carte o nouă colecție de lingvistică sub egida Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan” din București al Academiei Române. Ea urmează după cea inițiată anul trecut, al cărei titlu este „Etymologica”.

De această dată, intenționăm să punem la dispoziția celor interesați o colecție „Limba română” cu o serie de lucrări de dimensiuni medii consacrate diverselor aspecte ale limbii noastre. Scopul explică felul de prezentare: textul nu va fi o expunere savantă cu citate și trimiteri bibliografice (o bibliografie de bază va însoți fiecare carte), ci mai degrabă o expunere accesibilă unui public cât mai larg, pe înțelesul tuturor.

Am considerat că este bine ca o colecție intitulată „Limba română” să înceapă cu o lucrare care să arate de unde provine această limbă.

Ne bucurăm că și această nouă serie apare la Editura Univers Enciclopedic, al cărei tânăr, dar activ, director, dl. Vlad Popa, a dovedit o receptivitate deosebită, pentru care îi mulțumim.

Marius Sala

INTRODUCERE

Pentru a arăta cum s-a ajuns de la latină la română, deci pentru a prezenta o istorie a limbii române, se pot folosi diverse metode. Încercarea de față a ales una care n-a fost practică până acum, și anume compararea sistematică a evoluției limbii române cu cea a celorlalte limbi romanice. Cu alte cuvinte, nu am arătat numai cum structura latinească s-a transmis românei, ci de fiecare dată am precizat dacă elementele acestei structuri există și în celelalte limbi romanice.

După capitolul *Considerații preliminare*, ce cuprinde metoda de analiză și condițiile istorico-culturale în care s-a dezvoltat limba română, evoluția de la latină la română este prezentată așa cum este ea surprinsă în diversele compartimente ale limbii (lexic, formarea cuvintelor, morfologie, sintaxă, fonologie). Un scurt capitol de concluzii prezintă o periodizare a istoriei limbii române. Spre deosebire de lucrările similare, am început cu lexicul, partea cea mai accesibilă publicului larg, și am sfârșit cu fonologia, partea cea mai dificilă. Aceleași considerente m-au determinat să acord un spațiu mai larg lexicului: publicul larg este interesat de istoria captivantă a cuvintelor. Nu ascund faptul că am procedat astfel și pentru a putea prezenta felul cum s-a transmis structura latinească în lexic, domeniul cel mai puțin structurat din limbă.

De fiecare dată am arătat care sunt elementele moștenite din latină și cum s-a modificat structura latinească (simplificări, reorganizări), precizând dacă moștenirea latinească sau modificările menționate sunt un fapt general romanic sau numai o caracteristică a unor limbi romanice. Am subliniat situațiile în care româna ocupă o situație aparte

în ansamblul romanic, încercând să explic această poziție, uneori doar aparent bizară.

Pe lângă lucrările clasice, în ultimul timp au apărut la noi câteva care au facilitat realizarea intenției mele. Dintre acestea menționez doar două: una semnată de I. Fischer (*Latina dunăreană*), o excelentă descriere a latinei care stă la baza limbii române, și alta colectivă (*Enciclopedia limbilor romanice*), în care există informațiile necesare pentru interpretarea tuturor faptelor românești dintr-o perspectivă romanică. Am fost ajutat în această încercare și de alte lucrări recente ce și-au propus o comparație a românei cu celelalte limbi romanice.

Tot un ajutor l-a constituit faptul că Mioara Avram și Andrei Avram au binevoit să citească lucrarea în manuscris și să-mi comunice observațiile lor pertinente. Le adresez mulțumirile mele călduroase. Mulțumiri adresez și Florei Șuteu și Janei Balacciu-Matei, care au citit o primă formă a acestei lucrări.

Am caracterizat această carte ca o „încercare“. Mi-am propus să reunesc moștenirea școlii lingvistice românești tradiționale cu cercetările recente de lingvistică structurală, în speranța că noile cercetări vor rezolva unele dintre îndoielile expuse în paginile acestei cărți.

M.S.

CUPRINS

Prefață la ediția a II-a	5
Prefață la ediția I	7
Introducere	9
Abrevieri	11
Considerații preliminare	13
Lexicul	37
Formarea cuvintelor	103
Morfologia	116
Sintaxa	136
Fonetica și fonologia	143
Concluzii	158
Bibliografie selectivă	163
Indice	165